

भारतीय संविधान अनुच्छेद २७५(१) अंतर्गत
"बिरसा मुंडा उत्कृष्ट पेसा ग्रामपंचायत"
योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांना मंजूरी देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: केंद्रीय-२०१९/प्र.क्र. १२८/का-१९
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
तारीख: १८/०६/२०२१

संदर्भ-

१. जनजाती कार्य मंत्रालय, नवी दिल्ली यांचे पत्र क्र. F.No.११०१५/०४(१४)/२०१८-Grants, दि. २९/०६/२०१८
२. जनजाती कार्य मंत्रालय, नवी दिल्ली यांचे पत्र क्र. F.No.११०१५/०१(१३)/२०१८-TSP, दि. २९/०६/२०१८ (२ पत्रे) व दि. २७/०९/२०१८ (२ पत्रे).
३. शासन निर्णय क्रमांक: केंद्रीय २०१८/प्र.क्र.६९/का-१९, दि. १०/०९/२०१८ व दि. ०५/११/२०१८.

प्रस्तावना -

केंद्र शासनाकडून दरवर्षी विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत अनुदान, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २७५(१) अंतर्गत व अदिम जमाती विकास कार्यक्रम या योजनाअंतर्गत राज्य शासनास अनुदान प्रदान होत असते. या योजनाअंतर्गत प्राप्त होणा-या अनुदानासाठीचे प्रस्ताव मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखालील कार्यकारी समितीच्या मान्यतेने केंद्र शासनाच्या जनजाती मंत्रालयाकडे सादर करण्यात येतात. सन २०१८-१९ करीतांच्या प्रस्तावांमध्ये राज्यातील १९ ए.आ.वि.प्रकल्प कार्यालयातील सर्व पेसा ग्रामपंचायतीमधून उत्कृष्ट ग्रामपंचायतींचा शोध घेणे, पेसा निधि विनियोग बाबत जनजागृती करणे, पेसा ग्रामपंचायतींचा विकास होण्यासाठी त्यांच्यामध्ये स्पर्धेची भावना निर्माण करणे, योजनेच्या अनुंगाने ग्राम पंचायत स्तरावर सर्व लोकांना गावच्या विकासामध्ये सहभागी होण्यास प्रोत्साहन देणे या प्रस्तावाचा देखील समावेश होता.

२. राज्यात एकूण १९ ए.आ.वि.प्रकल्प कार्यालया अंतर्गत २८७४ पेसा गावे आहेत. या पेसा क्षेत्रातील गावांचा सर्वांगीण विकास व्हावा या दृष्टीकोनातून आदिवासी विकास विभागामार्फत दरवर्षी विभागाच्या एकूण अर्थसंकल्पाच्या ५ टक्के निधीची तरतुद केली जाते व सदर निधी हा पेसा ग्रामपंचायतींना लोकसंख्येच्या प्रमाणात थेट वर्ग केला जातो. सदर निधीचा विनियोग हा ग्रामपंचायती मार्फत विविध विकास कामांकरिता केला जातो. या निधीचा सुयोग्य वापर ज्या ग्रामपंचायतींनी केला आहे अशा ग्रामपंचायतींना प्रोत्साहन म्हणून सत्कार केल्यास त्यांच्यामध्ये स्पर्धेची भावना निर्माण होईल व गावचा विकास होईल यासाठी "Model Gram Panchayat (Convergence of development schemes and PESA)" ही योजना केंद्र शासनाकडे प्रस्तावित करण्यात आली. जनजाती कार्य मंत्रालयाने दि. २३.०५.२०१८ रोजी आयोजित केलेल्या Project Appraisal Committee (PAC) बैठकीमध्ये "Model Gram Panchayat (Convergence of development schemes and PESA)" ही योजना सन २०१८-१९ करिता राबविण्यासाठी एकूण रु. ६०८.८५ लक्ष इतक्या रकमेच्या प्रस्तावास संदर्भाधिन क्र.०१ पत्रान्वये मंजुरी देऊन संदर्भाधिन क्र. २ पत्रान्वये निधीचा प्रथम हप्ता व द्वितीय हप्ता वितरीत केलेला आहे व सदर निधी संदर्भाधिन शासन निर्णयान्वये आयुक्त आदिवासी विकास, नाशिक यांना वितरीत केला आहे.

३. राज्यातील १९ ए.आ.वि.प्रकल्प कार्यालयातील सर्व पेसा ग्रामपंचायतीमधून उत्कृष्ट ग्रामपंचायतींचा शोध घेणे, पेसा निधी विनियोग बाबत जनजागृती करणे, पेसा ग्रामपंचायतींचा विकास होण्यासाठी त्यांच्यामध्ये स्पर्धेची भावना निर्माण करणे, पेसा निधीचा योग्य तो वापर होण्याकरिता पेसा ग्रामपंचायतीना प्रशिक्षण देणे,

योजनेच्या अनुषंगाने ग्राम पंचायत स्तरावर सर्व लोकांना गावाच्या विकासामध्ये सहभागी होण्यास प्रोत्साहन देणे या कार्यक्रमांतर्गत "बिरसा मुंडा उत्कृष्ट पेसा ग्रामपंचायत" या योजनेच्या अंमलबजावणीच्या मार्गदर्शक सुचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय-

राज्यातील १९ ए. आ.वि.प्रकल्प कार्यालयातील सर्व पेसा ग्रामपंचायतीमधून उत्कृष्ट ग्रामपंचायतींचा शोध घेणे, पेसा निधि विनियोग बाबत जनजागृती करणे, पेसा ग्रामपंचायतींचा विकास होण्यासाठी त्यांच्यामध्ये स्पर्धेची भावना निर्माण करणे, योजनेच्या अनुषंगाने ग्राम पंचायत स्तरावर सर्व लोकांना गावाच्या विकासामध्ये सहभागी होण्यास प्रोत्साहन देण्यासाठी "बिरसा मुंडा उत्कृष्ट पेसा ग्रामपंचायत" ही योजना आदिवासी विकास विभागामार्फत राबविण्यासाठी एकुण रु. ६०८.८५ लक्ष इतक्या किंमतीच्या योजनेच्या अंमलबजावणीच्या मार्गदर्शक सूचनांना या निर्णयाद्वारे सोबत जोडलेल्या परिशिष्ट क्रमांक १ नुसार मंजूरी प्रदान करण्यात येत आहे.

२. सदर योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार वितरीत तरतूदींच्या मर्यादेत योजना राबविण्याबाबत त्वरीत कार्यवाही करण्यात यावी व त्याचे उपयोगिता प्रमाणपत्र आर्थिक व भौतिक अहवालासह शासनास सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

३. हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०२१०६१८१६४९०२४५२४ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रकाश वि. वाजे)
कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन
प्रत,

१. मंत्री आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
२. मा.राज्यमंत्री आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. सचिव, आदिवासी विकास, मंत्रालय, मुंबई
४. आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक
५. आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे.
६. सहसचिव/उपसचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, ठाणे, नाशिक, नागपूर व अमरावती
८. सर्व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प.
९. सर्व अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, आदिवासी विकास विभाग मंत्रालय मुंबई.
१०. निवड नस्ती (का.१९) आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

१	योजनेचे नांव	<ul style="list-style-type: none"> “बिरसा मुंडा उत्कृष्ट पेसा ग्रामपंचायत” (Model Gram Panchayat (Convergence of development schemes and PESA))
२	हेतू/उद्देश	<ul style="list-style-type: none"> पेसा ग्रामपंचायतीना ग्राम विकास आराखड्या बदल प्रशिक्षण देणे व त्या बाबत त्यांची क्षमता बांधणी करणे. पेसा ग्रामपंचायतीकडून आरोग्य, कृपोषण, शिक्षण, सामुहिक व्यवस्थापन, कौशल्य विकास, माहिती तंत्रज्ञान याबाबत करावयाच्या कामाचे आराखडे तयार करून घेणे व त्यापैकी उत्कृष्ट आराखड्यांच्या अंमलबजावणीसाठी मंजुरी देणे. आदर्श पेसा ग्रामपंचायती म्हणुन विकसित करणेत आलेल्या ग्रामपंचायतींचा आदर्श ठेऊन त्याप्रमाणे इतर ग्रामपंचायतीना लोकसहभागातून विकसित करण्याकरीता प्रोत्साहित करणे.
३	मंजुर निधी	<ul style="list-style-type: none"> भारतीय संविधान अनुच्छेद २७५(१) अंतर्गत सन २०१८-१९ करीता मंजुर रुपये ६०८.८५ लक्ष
४	कालावधी	<ul style="list-style-type: none"> ३ वर्ष
५	लाभार्थी / युनिट संख्या	<ul style="list-style-type: none"> आदिवासी विकास विभागांतर्गत असलेले एकूण १९ प्रकल्प कार्यालये व त्या अंतर्गत सर्व पेसा ग्रामपंचायती यांचे कार्यक्षेत्र
६	खर्चाचे सविस्तर अंदाजपत्रक	<ul style="list-style-type: none"> पेसा ग्रामपंचायतीसाठी प्रशिक्षण व पेसा ग्रामपंचायतीकडून प्राप्त उत्कृष्ट विकास आराखडा अंमलबजावणी या दोन्ही घटकासाठी सविस्तर खर्चाचे अंदाजपत्रक संनियंत्रण समिती ठरवेल.
७	अंमलबजावणी अधिकारी	<ul style="list-style-type: none"> सर्व अपर आयुक्त, आदिवासी विकास विभाग, संबंधित प्रकल्प अधिकारी ए.आ.वि.प्रकल्प, पेसा ग्रामपंचायती.
८	नियंत्रक अधिकारी	<ul style="list-style-type: none"> आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक.
९	निधी वितरण कार्यपद्धती	<ul style="list-style-type: none"> प्रशिक्षणासाठी तसेच पेसा ग्रामपंचायतीकडून प्राप्त झालेल्या उत्कृष्ट आराखड्याला/ प्रस्तावाला निधी वितरण करण्याची कार्यपद्धती संनियंत्रण समितीकडून ठरविण्यात येईल
१०	राबविण्याची कार्यपद्धती	<ul style="list-style-type: none"> योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी आयुक्त, आदिवासी विकास नाशिक यांच्या स्तरावर खालीलप्रमाणे संनियंत्रण समिती स्थापन करणेत येईल.

	<ul style="list-style-type: none"> • आयुक्त, आदिवासी विकास,- अध्यक्ष • सर्व अपर आयुक्त, आदिवासी विकास,- सदस्य • प्रकल्प अधिकारी कोणतेही ४ - सदस्य • उप आयुक्त, आ. वि.आयुक्तालय - सदस्य सचिव • सदर समिती योजनेच्या अनुषंगाने निर्णय घेणारी सर्वोच्च समिती असेल. पेसा कायद्याची अंमलबजावणी योग्य प्रकारे होण्यासाठी राज्यातील पेसा ग्रामपंचायातीना प्रशिक्षण देणे व त्यानंतर गाव स्तरावर तयार करणेत आलेले आराखडे तपासुन उत्कृष्ट आराखड्याच्या अंमलबजावणीसाठी पेसा ग्रामपंचायतींना प्रोत्साहनपर निधी देणे हे समितीचे मुख्य कार्य असेल. • पेसा ग्रामपंचायतीसाठी प्रशिक्षण - प्रशिक्षणाचे मोऱ्युल तयार करणे, प्रशिक्षण कालावधी, प्रशिक्षण स्थळ निश्चिती, प्रशिक्षण संस्थेची निवड, प्रशिक्षकांची निवड, प्रशिक्षणाची संख्या, ग्रामपंचायतीमधून प्रशिक्षणासाठी सदस्य संख्या ठरविणे इत्यादी बाबत समिती निर्णय घेईल. • समिती प्रशिक्षणाच्या मोऱ्युलमध्ये गावाचा विकास आराखडा तयार करणे, त्याची अंमलबजावणी करणे, पेसा निधीचा योग्य उपयोग, पेसा कायदा, वनहक्क कायदा तसेच इतर महत्वाचे कायदे यांचा समावेश असल्याबाबत खात्री करेल. • प्रशिक्षण पूर्ण झाल्यावर प्रशिक्षणाचा अहवाल सादर करण्याबाबतची कार्यपद्धती समितीकडून ठरविण्यात येईल. • पेसा ग्रामपंचायतीकडून प्राप्त उत्कृष्ट विकास आराखडा तयार करणे व त्याची अंमलबजावणी करणेच्या आरोग्य, सामुहिक व्यवस्थापन, कुपोषण, शिक्षण, कौशल्य विकास, माहिती तंत्रज्ञान या बाबींवर गावाच्या स्तरावर आराखडा तयार करण्यासाठी आवाहन करण्याबाबत समिती कार्यपद्धती ठरवेल. • सहभागी प्रकल्प कार्यालयांच्या कार्यक्षेत्रातून निवड करणेत येणा-या महत्तम गावांची संख्या, गावाच्या स्तरावर आराखडा तयार करण्यासाठी निधीची मर्यादा, आराखडा सादर करण्याची कार्यपद्धती, आराखडा तपासणीची कार्यपद्धती, त्याकरीता कालमर्यादा इत्यादीबाबत समिती निर्णय घेईल • छाननी करून निवड केलेल्या पेसा ग्रामपंचायतींच्या आराखड्याच्या अंमलबजावणीकरीता निधी उपलब्ध करून देणे, आराखड्याच्या अंमलबजावणीकरीता कालमर्यादा ठरवुन देणे, सामाजिक अंकेक्षण करणे याची कार्यपद्धती समितीद्वारे ठरविण्यात येईल
--	---

		<ul style="list-style-type: none"> आराखडा तयार करण्यासाठी विभागाचा ग्रामपंचायतींना आदिवासी उपयोजनेमधून ५% निधी थेट देण्याबाबतचा दिनांक २१ एप्रिल २०१५ च्या शासननिर्णयामध्ये मंजुर कामांचा समावेश असेल याबाबत समिती खात्री करेल. योजना अंमलबजावणीनंतर योजनेचा अहवाल सादर करण्याबाबतची जबाबदारी उपरोक्त समितीची राहिल. प्रकल्प अधिकारी यांनी योजनेच्या त्यांच्या स्तरावरील अंमलबजावणी संनियंत्रण व मुल्यमापन याबाबत प्रकल्पस्तरीय समिती सोबत समन्वय ठेवावा.
११	मुल्यमापन व संनियंत्रण	<ul style="list-style-type: none"> प्रशिक्षण व आराखडा अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने संनियंत्रण व मूल्यमापन करण्यासाठीची कार्यपद्धती उपरोक्त समिती ठरवेल. योजनेच्या अंमलबजावणीच्या अनुषंगाने करण्यात येणारे कार्य व त्याची प्रगती या बाबत अहवाल शासनास सादर करण्याची जबाबदारी समितीची राहील. समिती ४ महिन्यात किमान १ बैठक आयोजित करेल.
१२	फलनिष्पत्ती	<ul style="list-style-type: none"> पेसा ग्रामपंचायतीना ग्राम विकास आराखड्या बद्दल प्रशिक्षण देणे व त्या बाबत त्यांची क्षमता बांधणी होईल. पेसा ग्रामपंचायतीकडून आरोग्य, कृपोषण, शिक्षण, सामुहिक व्यवस्थापन, कौशल्य विकास, माहिती तंत्रज्ञान याबाबत करावयाच्या कामाचे आराखडे तयार करून घेऊन त्यापैकी उत्कृष्ट आराखड्यांच्या अंमलबजावणीसाठी मंजुरी देऊन लोकसहभागातुन स्थानिक गरजेनुरुप आदर्श पेसा ग्रामपंचायती म्हणुन विकसित होईल. आदर्श पेसा ग्रामपंचायती म्हणुन विकसित करणेत आलेल्या ग्रामपंचायतींचा आदर्श ठेऊन त्याप्रमाणे इतर ग्रामपंचायतीना लोकसहभागातुन विकसित करण्याकरीता प्रोत्साहित होतील.